

IN THE QUEST OF THE EUROPEAN UNITY: BIO(BIBLIO)GRAFIC FRAGMENTS**Tatiana Ciocoi, Assoc. Prof., PhD, Hab. Dr., State University of Moldova**

Abstract: The below study refers to a topic which belongs to the history of ideas. The image of Europe is recomposed from a perspective of personal and collective experiences, recently opposed with the manner in which mythology and the literary texts, be they publicistal or ideological, had described this part of the world. The study operates a whole inventory of clichés and stereotypes which refer to “an Europe of the spirit” formed by the reading of the great classics of the Western civilization, which after the breakdown of the Soviet Union were taken a totally false, especially at the first contact with the “true Europe”. The Eastern Europe appears as well charged with its specificity of prejudices, resentments, frustrations and traumatism. The paper attempts to analyze these differences left over in the minds of the Europeans by the Iron Curtain.

Keywords: Europe, image, mythology, stereotypes, civilization.

La origini, mitul Europei este o poveste de seducție, răpire și viol. Până a deveni un spațiu mintal, întins dincolo de continentul care îi poartă numele, Europa deținea, pe lângă incontestabilul ei sex-appeal, un valoros capital nominal: era nepoata lui Phoroneus (Argos), primul om care a descoperit utilizarea focului furat de Prometeu. Fiul acestui strămoș comun al umanității, egipteanul Agenor se însoară cu Telephassa (Argiope), care va procrea cinci băieți și o fată: Cadmos, Phoenix, Cilix, Thasos, Phineus și Europa. Odată lămurită genealogia, nu ne rămâne decât să presupunem că focul prometeic al previziunii (în etimologia greacă, Prometeu înseamnă previziune, prudență pentru viitor) nu reprezenta un bun comunitar destinat eredității pe linie feminină, altfel cum poate fi explicată naivitatea Europei care nu recunoaște brutalitatea încarnată în fanoanele impozante atârând de gâtul bovinei în care se metamorfozase Zeus. Urcată pe grumazul acestui taur alb, inocenta fecioară este răpită și dusă, pe mare, până pe insula Creta, unde Zeus preschimbat într-o acvilă rapace, o violează într-o pădure de platani. Trei fii se vor naște din această împreunare zeiască – Rhadamante, Sarpedon și Minos – ultimul dintre care expiază culpa maternă prin acel moștenitor indezirabil, jumătate om și jumătate taur, pe care-l ascunde în Labirint. Mai e de reținut, din această cumplită legendă, că cei cinci frați ai Europei vor porni în căutarea ei, fiecare într-o direcție diferită, rămânând în istorie grație teritoriilor eponime pe care le-au colonizat.

Nu putem ști cu certitudine ce semnificație avea această narațiune în cadrul culturii asiro-babiloniene care a generat-o și a transmis-o din povestitor în povestitor, este însă puțin probabil să fi fost gândită ca o preistorie a acelei localizări absolute care este Europa creștină ce se opunea țărilor Levantului. Geniul gnostic al medievalilor a știut să extragă din această efigie a spiritualității ne-europene imaginea arhetipală a unei umanități distincte care coagula în jurul ei contururile continentului european.

O pictură pe lemn de la 1590 reprezenta Europa în chipul suveran al unei tinere femei situate între mările Mediterană, Tirenică, Sarmatică și Oceanul Atlantic: pe cap poartă coroana imperială a Spaniei, în mâna dreaptă, simbol al obârșiei romane și catolice, ține regatul Siciliei, mâna stângă e a Saxoniei și Danemarcei, partea corpului care găzduiește sistemul cardio-vascular e rezervată, iarăși extrem de semnificativ, Franței, Germaniei și Elveției, de la diafragmă în jos, risipite pe faldurile veșmintelor ei împărătești, stau Cehia, Ungaria, Polonia, Albania, Grecia, Bulgaria, țările baltice și Transilvania cu Valahia. La poalele rochiei europene, ca o trenă asimetrică, stă Rusia până la Moskovia.

Niciodată, de atunci, corporalitatea Europei nu a fost mai integră, cât despre spirit, prin care vom subînțelege o realitate culturală mai mult sau mai puțin comună aceluia corp, s-a născut și el, cam tot pe atunci, în capurile umaniștilor și ale cărturarilor. „...Europa, ca realitate spirituală, e un vis (...) de pe la 1600” [1, p.23], spune, cu nemăsurată decepție, Octavian Paler în al său „Don Quijote în Est”. Sau, Milan Kundera, în dicționarul său din „Șaptezeci și trei de cuvinte”: „European: cel care are nostalgia Europei” [2: p.158].

De la trivial la sublim, mitul Europei parcurge o cale de mai multe milenii ajungând, în pragul Renașterii, să-și împlinească destinul nemilostiv prefigurată de povestitorii săi cu talent vizionar: Europa primește în dar de la Zeus, ca recompensă pentru neplăcerile cășunate, celebrul colier de aur, capodopera de giuvaiergiu a lui Hephaistos, care avea să-i confere o eternă și irezistibilă frumusețe. Acest detaliu este singurul care capătă o importanță uluitoare pentru europenii secolului XXI, în special, pentru cei care trebuie să-și certifice apartenența la continent, așa cum o demonstrează mitul degenerat în anecdotă de stradă: „tată, da cine-i Europa asta pe care toți o vor?”

Bună întrebare. Dar care Europă, cea de până la '89, sau cea de după?

Europa fantastică, în sensul primar al termenului phantasia, de capacitate a creierului de a produce și a recunoaște imagini, este cea ascunsă după cortina de fier, inaccesibilă ca mireasa din turn, și tocmai de aceea, încărcată de un imaginar vulgar al fericirii terestre. Un imaginar precar, trebuie să recunoaștem, alimentat de cele două poze, mai exact, desene ale Turnului Eiffel și ale Arcului de Triumf atârdate pe pereții tuturor claselor de franceză, în baza cărora trebuia să ne imaginăm Parisul, plus cele câteva ecranizări rusești ale „clasicilor literaturii universale”, cu scene londoneze sau franceze filmate în țările baltice, unicele care aveau o fizionomie europeană, din care se contura o puternică dorință de a vedea Parisul și a muri (Vedi Napoli e poi mori, zice un produs etnosemiotice din secolul al XIX-lea, care ne arată în ce măsură orașele hipnotice aparțin domeniului ficțiunii pure).

Europa de dincolo cortinei de fier era „franceză de-a binelea” și își trăgea rădăcina obscură din timpurile imemorabile ale țăriței iluminate, când Europa era unificată prin limba franceză ce „se confunda cu libertatea de a trăi și de a gândi” [3, p. 200]. Uniunea Sovietică era poate unicul loc de pe pământ unde întrebarea lui Philippe Sollers – „veni-va oare vremea când nu vei mai fi suspect ori de câte ori aduci vorba despre secolul al XVIII-lea?” – era lipsită de teme într-o societate care nu lega versiunea originală a orgoliului francez cu imperialismul cultural. Ideologii sistemului, care ne forțau să vedem în orice text literar „de după graniță” un document al derizoriului burghez sau al putrefacției capitaliste, n-au ținut cont de fascinația negativă pe care o manifestă oamenii față de tot ce le este interzis să

iubească. Ieșită din oniricul și imaginarul colectiv, precum Venus din mare, Europa aceea era, în întregime, un brand contrafăcut.

Dacă Harold Bloom ar fi avut ideea să-și verifice teoria canonului în afara spațiului occidental, în loc de elegie, ar fi trebuit să-i cânte prohodul. Lista mai scurtă, cea de 26 de autori, a lui Bloom, sau cea mai extinsă, de 400 de scriitori intangibili ai capitalului cultural occidental, a lui Greenblatt, coincide, în mare parte, cu taxonomia literară aprobată de responsabilii seriei editoriale „Biblioteca vsemirnoi literaturî” (Biblioteca literaturii popoarelor lumii). Reiese că lectura aceluiași cărți nu modelează aceeași *forma mentis*, dar asta o vom descoperi după '89, la primul contact cu Europa spiritului. Cele două funcții ale canonului – reprezentativă, care generează matricea „ticurilor” comportamentale, adică, felul în care oamenii au înțeles să iubească, să moară, să fie eroi, să-și identifice scopurile și dorințele în viață, și funcția mnemonică, prin care se păstrează vie memoria aristocrației spiritului –, au înregistrat o gravă anomalie de sistem, din moment ce *spiritul propriu* est-europeanului stă la antipodul modelului civilizațional apusean. E adevărat că lectura aceluiași cărți a creat o referențialitate textuală ce a asigurat comunicarea în „lumea lui Popper”, a realităților exclusiv culturale, unde convertibilitatea lingvistică a personajelor, fictive sau istorice, a ideilor, conceptelor, doctrinelor, este garantată de recunoașterea codurilor simbolice ale acestor semne culturale. Bietul *animal symbolicum* din Est, semiotician *avant la lettre*, a nutrit convingerea că poți să-l înțelegi pe Cervantes fără a vedea Spania, ba mai mult chiar, poți ști ce este Spania citindu-l pe Cervantes, eroare majoră deoarece ignora principiul fundamental al semioticii, în conformitate cu care, interpretantul este sensul semnului. Când va avea posibilitatea să cunoască un concetățean al nefericitului hidalgo, întreaga construcție culturală a esticului se va cutremura în fața acelei imagini „neconforme” a Spaniei, pentru a deflagra într-un orgoliu intelectual rănit, ce-l face să se simtă – triumf al frustrării! – mai spaniol decât spaniolii.

Poate de aceea, „nebulă patentată” al lui Cervantes îi apare lui Octavian Paler, în acea carte scrisă în „șocul libertății” de după '89, drept o poveste arhetipală a eșecului intelectualului din Est. Lexiconul culturii ne-a creat iluzia apartenenței la aceeași familie de spirite, nu însă și reflexele, automatismele, modul de acțiune sau de raportare la lume, ce nu țin de ceea ce neurologii numesc „memorie semantică”, ce ne face să-l recunoaștem pe Iulius Cezar în trăsăturile unui bust, ori să recităm, pe din afară, terținele din *Infernul* lui Dante, ci de memoria autobiografică. Nici un occidental n-ar avea reflexul de a rupe o crenguță înflorită de copac dintr-o grădină publică, după cum nici un estic n-ar avea reflexul de a sta înțepenit la semafor, până se face verde pietonal, chiar dacă nu trece nici o mașină.

E o chestiune de mentalitate, ne explică istoricii occidentali ai ideilor, un *modus vivendi* creat treptat, de-a lungul istoriei, prin salturi civilizaționale care au generat o cultură, altfel spus, un sistem de referință și o grilă de interpretare a lumii difuzate prin educație și absorbite organic, durabil, la nivel de sculptură a creierului. Pentru cine dorește să-și înțeleagă alteritatea estică, recomandăm cartea lui Philippe Nemo „Ce este Occidentul?”. Preocupat aproape isteric de riscurile deformării civilizației apusene prin fluxurile migratorii, emanciparea societății pluraliste sau prin metisajul cultural, istoricul francez se grăbește să ne dea o idee precisă despre „Forma Occidentului”. Spiritul propriu al occidentalilor de azi este

rezultatul morfogenezei culturale a Occidentului, pe care Nemo o structurează în cinci evenimente esențiale: „inventarea Cetății, a libertății subordonate legii, a științei și a școlii realizată de greci; inventarea dreptului, a proprietății private, a „persoanei” realizată de romani; revoluția etică și escatologică a Bibliei; „Revoluția papală” din secolele XI-XIII; promovarea democrației liberale (...) care i-a permis să dea naștere Modernității” [7, p.7-8]. În funcție de aceste cinci evenimente, Nemo stabilește gradele de rudenie ale occidentalilor cu celelalte țări, care pot fi „apropiate Occidentului”, dacă „nu au cunoscut decât un anumit număr de evenimente”, și „străine”, dacă nu au cunoscut nici unul. Și acum verdictul: „În timp ce voința întreprinzătoare de a organiza lumea este, pentru ortodocși, proba manifestă a uitării lui Dumnezeu, ea este, pentru occidentali, unica manieră sinceră de a-L adora.” Aceasta arată „perfect prăpastia care a despărțit până în zilele noastre Europa Răsăriteană de Europa Apuseană. Dacă creștinii răsăriteni au mers nu tot atât de departe ca și occidentalii în dezvoltarea economică și tehnologică și în îmblânzirea naturii, aceasta s-a întâmplat pentru că ei nu au atribuit aceeași valoare transcendentă responsabilității umane, acțiunii umane, rațiunii umane, puterilor și lucrărilor umane” [7, p.57].

„Prăpastia”, așadar, nu poate fi considerată doar în amplitudinea entropiei morale a lui *homo sovieticus*, ci și în profunzimea efectelor lăsate de dreapta credință în ființa esticului. În ultimii douăzeci de ani, retorica discursurilor asupra Estului face diagnosticul dezastrului postsovietic, redus invariabil la mizeria, corupția, înapoierea și degradarea, aproape totală, a individului format la seminariile de partid și la cursurile de marxism tălmăcit pe dos. La o adică, o minte ascuțită la tocila filosofiei și a logicii formale, ar răsturna cu ușurință premiza acestui sofism într-un raționament favorabil existenței esticului. Soluție la care a recurs, din înclinații intelectualiste, Andrei Pleșu atunci când, la solicitarea unor instituții occidentale, s-a văzut nevoit să dea explicații cu privire la realitățile Europei de Est. Vom reproduce pasajul *ante litteram*, din pură admirație pentru frumusețea argumentului, căci despre Europa noastră postsovietică și, inevitabil, și a altora, va trebui să reflectăm mai pe larg, nu însă înainte de a atinge plaga confesională: „În ajunul unei eventuale „mari” apocalipse”, – spune Pleșu –, „Occidentul va fi acela care, cu minunata tehnologie de care dispune, cu extraordinarii lui specialiști, cu mijloacele sale financiare, va putea salva omenirea. Dar dacă ceea ce ne amenință este o mică apocalipsă, contați pe Europa Centrală și de Est! Vă vom învăța, rapid, tehnica de a trăi cu puțin, de a valorifica *ersatz*-ul, de a savura nimicul” [4, p.17].

Principala diferență, cea care a săpat sus-numita „prăpastie”, este corelată neexplicit, și totuși pregnant, cu specificul nerostit al conștiinței noastre ortodoxe. Evident, motivul acestei cantate nu poate fi invocat fără consecințe în cadrul marilor narațiuni diplomatice și politice, dar el rămâne la îndemâna oricărui istoric al ideilor sau simplu călător cu patima cunoașterii, asemenea strămoșului său, Ulise. A străbate Europa de la un capăt la altul este cea mai bună metodă, și singura recomandabilă de aceeași istorici ai ideilor, pentru a face „analiza spectrală a Europei”. Partea dramatică a acestui *methodos*, adică a acestui drum spre scopul cunoașterii Europei, este constatarea unor izbitoare diferențe care, desigur, nu pot fi puse doar pe seama retardării din perioada blocajului în „prospera” economie socialistă. O sugestie pentru companiile specializate în turismul cultural: traseul Germania – Austria –

Ungaria – România – Moldova poate fi vândut sub eticheta unei călătorii dantești pe dos: „Paradisul, Purgatoriul și Infernul în doar două zile”. Priviți prin geamul automobilului, două mii de kilometri sunt de ajuns pentru o mostră, cât se poate de elocventă, de coborâre din „zona celestă” a Europei vestigiilor romane, a catedralelor somptuoase, a palatelor splendide, a pavajelor seculare, a naturii suverane și triumfătoare, spre „zona inframundă” a bisericilor umile, a bojdeucelor cu pretenții de conace, a orașelor dintotdeauna provinciale, a drumurilor desfundate și a naturii agonizante, rănite de maniera brutală de a o transforma în „cultură”. Ajuns pe „piciorul tău de plai”, nu poți să nu te întrebi stupefiat: dacă aceasta este „gura de rai”, atunci ce este verdele mustos al câmpiilor subalpine? Și nu trebuie să fii Emil Cioran pentru a ajunge la uimitoarea descoperire că această evidentă „gârbovire” a Estului european își are obârșia într-o cauză mult mai profundă decât istoria recentă. Iar dacă probele „specificului” nu lipsesc nici pe teren, nici din fragmentele de consemnări livrești cu privire la cei care locuiau „în lăuntru” Europei și „în afara” ei, atunci sarcina istoricului, sau a comparatistului, care va încerca să pună de acord ortodoxia și occidentalismul, nu va fi cu nimic mai ușoară decât, să zicem, cea a unui Heraclide din Pont, care concilia, în teoria geoheliocentrică, toate ordinele planetare concurente. „Idea de Europa și evoluția conștiinței europene” (1999) de Alexandru Duțu, este un asemenea tratat „heliosatelitic”, în care reputatul comparatist îngrijește, cu erudiție și precise tehnici argumentative, „cicatricea” bizantinismului națiunii române. Este o carte obligatorie pentru orice țară „rătăcită” care își dorește reîntoarcerea în marea familie europeană.

Alexandru Duțu urmărește cu minuțiozitate „evoluția conștiinței europene la români”, suplinind absența unor verigi din lanțul civilizațional autohton cu savante cugetări despre deschiderea românilor către „podoabele” lumii europene și proiectând un con de lumină asupra zonelor mai puțin populare printre opiniile exegetice occidentale, legate de raportarea românilor la prestigiul Constantinopolului și a culturii bizantine. Începând cu domnitorii de cult, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, care nu au avut timp de îndeletniciri culturale, pentru că au „apărat Europa” de invazia barbarilor, și până la cronicarii convertiți în umaniști, care s-au format la „marea școală a neamului grecesc”, adică la Stambul, și nu la idealurile reformatoare și cărturărești ale „republicii învățaților”, istoria europenismului românesc este o înșirare de bule de indulgență. În fond, autohtonismul, specificul românesc îl constituie „conștiința ortodoxă”, pentru care cercetătorul găsește și un echivalent conceptual renașcentist – „raționalism ortodox” –, în ai cărui termeni dispuși oximoronic trebuie înțeleasă „preocuparea înaintașilor de a menține adevărul moștenit”. Spre onoarea sa, Alexandru Duțu are tăria de a recunoaște și mărturisi că problema „specificului” românesc este, în realitate, problema înapoierii față de Europa civilizată, iar cauza acestei înapoieri, stabilită prin citarea din „Prefața” la „Logica Sf. Ioan Damaschinul” (tipărită la București în 1826), stă în „râvna întemeierii pravoslaviei”. Două idei avangardiste, plăzmuite amândouă în manifestele modernizatoare ale Școlii Ardelene, au contribuit la diminuarea arhetipului levantin: chestiunea latinității ca certificat de rudenie cu Europa Cezarilor, a Papilor și a Poeților, și chestiunea ratrapajului progresului celorlalte popoare europene prin acțiunea de răspândire a culturii, a scrisului, a studiului și a cărții. Chiar dacă ostil ideilor iluministe ale

Blajului, nu e de ignorat nici elanul jusefinist de a-și reforma și „euroconforma” teritoriile oblăduite. Pe semne că râvna colectivă de a se instrui întru ale artelor și științelor depășise cu mult intențiile stimulative ale idealului, dacă în mai puțin de un veac și jumătate spiritul românesc este din nou însuflețit de importanța păstrării tradiției bizantine, pe care tradiționalistul Iorga o contrapune îndemnului lovinescian de a imita Occidentul.

Am reprodus, pe o voită notă hazoasă și nepatetică, ce nu vizează nicidecum valoarea studiului cărturarului român, etapele devenirii conștiinței europene la români pentru a arăta că această conștiință nu este un dat natural, ci rezultatul unor persuasiunii ideologice și acumulări de „probe”, ce nu au reușit să elimine pe deplin hotarul mintal dintre cele două lumi, sau două Europe.

Iar noi, cei din specia moldo – ruso – românilor, ce făceam noi în timp ce profesorul Iorga le argumenta studenților săi necesitatea „respectării și dezvoltării tradiției” bizantine? Sunt tentată să cred că alte idealuri, nu mai puțin frumoase și umane, întâreau convingerea noastră de a aparține la comunitatea europeană, din care Rusia făcea parte, pe atunci, cu drepturi depline. Cel puțin asta deduc din mica mea istorie de familie care, după cum se știe, e și unica adevărată. Salvată printr-o minune de poftele rozătoarelor din podul bunicii, dar și de pornirile noastre utilitare, colecția de reviste ilustrate „Rodina” este un document marginal de la începutul secolului al XX-lea care-i pune la dispoziție unui receptor cu veleități decodificatoare semnele spațiului nostru mintal. Prima constatare este că în acel *illo tempore* al anului 1902, un cetățean din Nordul Basarabiei, fie el țăran sau altceva, nu-i vom cerceta apartenența de clasă, abona, de la Sanct Petersburg, colecția anuală a unei reviste ilustrate, ceva în genul magazinelor cu coperte patinate de azi, contra sumei de zece ruble țariste. Pentru a ne face o idee despre valoarea acelei valute și, respectiv, despre capacitatea de cumpărare a sus-pomenitului țăran, aruncăm o privire asupra paginilor publicitare ale revistei, în care descoperim cel puțin trei lucruri uluitoare: 1) publicitatea lumii noastre consumiste și de masă exista deja în Rusia țaristă; 2) mica publicitate a periodicului atrage atenția publicului asupra produselor de parfumerie franceză, apă de colonie din Renania, foi de odihnă la termele din Baden-Baden, ceasuri elvețiene, crinolină spaniolă, reviste de modă de la Paris, băuturi digestive de la Budapesta. Să ne imaginăm pentru o clipă care era impactul acestor amețitoare oferte ajunse în gospodăria țăranului basarabean: era cu neputință să nu-i înflorească în minte convingerea că țările de proveniență a acelor produse făceau parte dintr-o lume comună, sau cel puțin accesibilă la nivel de habitat. 3) În sfârșit, un anunț publicitar prezintă noile acordeoane Heinrich Zimmermann la prețul de douăzeci de ruble, ceea ce înseamnă că abonamentul anual al revistei constituia o jumătate din costul instrumentului muzical. Și dacă lucrurile stăteau anume așa, dacă un țăran avea bani pentru o revistă de zăbavă pentru întreaga familie, care valora cât o jumătate din prețul unui obiect de lux, nu-mi pot interzice întrebarea: ce motive avea acel țăran să-și dorească naționalizarea și colectivizarea?

O altă constatare ce se impune cu necesitate se referă la mecanismele prin care noțiunea de „patrie” ne-a fost impusă prin capacitatea performativă a limbajului. De la Foucault încoace, e cunoscută puterea limbajului de a crea ceea ce numește. Reluat persuasiv, titlul revistei, „Rodina”, a creat imaginea mintală a patriei, pentru a cărei obiectivare era

suficient să descoperi o relație dintre semn (Rodina) și lucru (Basarabia). Litografiile incluse în revistă îndeplinesc această funcție de proiectare a caracteristicilor convenționale ale „patriei” asupra unei topografii concrete. Una din imagini, intitulată „În stepele Basarabiei”, ne înfățișează o tânără amazoană călare pe un bidiviu focos. Despre natura acestei arătări aflăm din comentariul la gravură: „Amazoanele nu au dispărut încă din Rusia. Ele mai pot fi văzute în stepele nemărginite din Sudul Rusiei. Doar că amazoanele acestea nu sunt de origine curat rusească, în mare parte, ele sunt țigănci, femei frumoase, libere ca vântul și puternice ca orice bărbat”. Iar pentru a întări „obiectivitatea” orizonturilor patriei, iată un alt desen în creion, „Horovod v Bessarabii” („Hora în Basarabia”), prezentând un grup de țărani cu trăsături indistincte dansând pe un fundal pitoresc. Textul comentariului disciplinează mintea receptorului întru îndeplinirea comenzilor de identificare cu mesajul non-verbal: „În Basarabia, ca și la noi, în Rusia centrală, dansul numit „joc” ocupă un loc de frunte printre distracțiile tinerilor”. Devine astfel disponibilă o ipoteză de viziune pe care trebuie să o fi avut și consumatorul de altă dată al acestei reviste: Basarabia este Sudul Rusiei; ea este populată și de aceste minorități naționale numite „amazoane”; cine nu se înscrie în categoria „amazoanelor”, este basarabean, adică rus din Sud; patria basarabeanului este nemărginită, deoarece litografiile succesive îl obișnuiesc pe basarabean să-și recunoască compatrioții în cătunele ucrainene, cazacii de pe Don, pescarii de pe Volga, vânătorii din Altai, țesătoarele udmurte și păstorii caucazieni; centrul acestei imense patrii este Rusia, a cărei familiaritate cu Europa occidentală, etalată în paginile de publicitate a produselor locale și europene dispuse non-ierarhic, denotă un imens prestigiu, un nobil sentiment, de care se pot bucura, prin transfer, toți cetățenii Patriei.

Hotărât lucru, internaționalismul nostru este anterior „Internaționalei comuniste”. Nouă, basarabenilor, cosmopolitismul ne-a fost indus cu mult înaintea propagandei sovietice a frăției dintre popoare, prin intermediul politicilor de asimilare ale imperiului țarist. Cât despre bizantinismul nostru, nu cred că profesorul Iorga și-ar fi găsit printre noi adepții convinși. Rădăcinile noastre estice au fost transplantate în ghiveciul altei culturi, cu un orgoliu infinit mai mare decât cel al Bizanțului. Poate de aceea, la noi, după '89, nimeni nu s-a preocupat să-și demonstreze europenitatea. Urmând logica unui șlagăr extrem de popular acum douăzeci de ani, adresa noastră nu era „o casă”, ori „o stradă”, „adresa noastră era Uniunea Sovietică”, și această conștiință de globalizați *avant la lettre* a aplicat, fără mari procese de conștiință, principiul *ubi bene, ibi patria*.

La o adică, Sovietică sau Europeană, tot Uniune este. Această sintagmă, familiară urechilor noastre, cel puțin grație primului termen, la care se adăuga posibilitatea de a stabili, încă din vremea propagandei antisovietice, legătura dintre Europa și fericire, ne-a îmbrăcat rapid în armura unor cavaleri medievali porniți în cruciada cuceririi Sfântului Eldorado. La capătul acestui cronotop al cuceririi Pământului Prosperității, pe care fiecare l-a atins cum a putut, – cu pașapoarte false, vize contrafăcute, identități împrumutate, în portbagajul automobilelor sau traversând granițele în înot, – se aflau ademenitoarele vilaiete europene, pline de bani adevărați și posibilități adevărate de a-i îndesa prin buzunare.

Europa de după '89 este, așadar, Europa emigrației, a gasterbeiterilor, a supraviețuirii, a prostituării, a pedofiliei, a organelor vândute la bucată pentru studiile copiilor sau pentru

construirea unei închipuiri de casă, ori, cea mai puțin dramatică, a burselor, călătoriilor, shopping-ului și a turismului instituțional, cu cravată la gât și mape pline cu documente menite să ne euroarmonizeze. În ultimii douăzeci de ani, n-am încetat să ne transportăm prin lume întreaga noastră încărcătură autobiografică, pe care am putea s-o numim năravuri sau alcătuire ființială, cu aceeași organică propensiune precum lupii sau alte mamifere care-și asigură necesitățile vitale prin schimbarea părului, nu și a năravului. Între timp, Europa ne-a „descoperit”, ne-a diagnosticat, fără măcar să ne fi ascultat acuzele, și ne-a prescris tratamentul de lungă durată – euroconformarea.

E adevărat că Europa descoperită după '89 avea prea puțin în comun cu visul sărmanului Erasm despre înțelegerea spirituală pe plan mondial sau cu „erweitertes Vaterland” al lui Goethe, despre care unii dintre noi aflaserăm din cărți, Europa aceea era digitală, satelitizată, informațională, tehnicistă, lineară, eficientă, procedurală, programată, monocronă, închisă, rigidă, guvernată, performantă, super-performantă, intangibilă. Nici una dintre aceste calități nu ne erau nouă specifice, eram prea diferiți, noi-ul și ei-ul erau prea evidente, ceea ce ar fi trebuit să conducă la autocunoaștere și la autoînțelegere, precum crede cu tărie Mihaela Miroiu [6], dacă graba de a gusta din fructele civilizației, interzise atâtea vreme, ne-ar fi lăsat răgazul de a medita la această enigmă nerezolvată. Sau dacă am fi avut intelectuali potenți, prin a căror învățătură să se producă o înțelegere superioară a realităților, precum și a iluziilor. Cum însă Grecia a intrat în criză, cu tot cu modelul ei de a privi lumea ca pe o problemă ce trebuie rezolvată gratuit, din pură pasiune de a cunoaște, nimeni nu concepe să-și irosească resursele intelectuale cu întrebări atât de puțin rentabile din punct de vedere economic, cum sunt cele legate de sentimentele noastre europene. Poate că sarcina de a materializa în cuvinte neputința noastră de a suporta nostalgia a ceea ce nu am avut cu adevărat niciodată ar fi trebuit să-i revină romanului, altminteri, singurul care a preluat pasiunea, abandonată de filosofie, de a cunoaște lumea concretă a vieții, contribuind astfel, ca operă prin excelență a Europei, la descoperirea spiritului european [2], din fericire însă, scriitorii noștri nu s-au confruntat cu experiențe migraționale decât numai dintr-o tabără în alta.

Dar dacă poftele noastre literare nu ne-au fost satisfăcute de trubadurii și alcătuitoarii de texte de prin partea locului, aveam, în schimb, la îndemână cunoașterea sedimentată în capodoperele nemuritoare ale literaturii occidentale. Încrezători în universalitatea paradigmele estetice, am crezut că vom descoperi o Europă familiară, pe înțelesul tuturor (nu pot să-mi interzic întrebarea, cum de editorii occidentali n-au recurs încă la o asemenea strategie de vânzare: Literatura vestică pe înțelesul esticilor?), căci ce putea să inventeze, cea parte a Europei, în materie de psihologie a dorinței de putere, mai mult decât a revelat deja Shakespeare, ce mai putea fi adăugat tabloului infernului burghez descris de Balzac, și nu a spus oare Beckett totul despre infralumea de după placatul capitalist? Nimic însă din toată această colecție de trofee sapiențiale nu mai exista în Europa de după '89. Naivi și creduli, dacă nu cumva chiar ignoranți, așa cum insinuează Liiceanu că am fi asediați de acest unic și invincibil dușman [8], noi nimeriserăm din lumea noastră „parastaso-centrică” (Miroiu) direct într-un scenariu de SF, în care trebuia să jucăm rolul de mutanți ai unei vechi civilizații cândva comune, dar cu desăvârșire uitate. Indivizii care populau scena „Comediei umane” nu

mai erau parveniți sau avari, ci întotdeauna mobili, performanți, funcționând în permanență împotriva propriului ceas biologic și aparținând unei categorii sociale necunoscute nouă – *socialjetlag*. Alții, *Diet-stalking-erii*, invidioși pe mâncarea interzisă dintr-o formă grotescă de luptă cu propria poftă, sunt mușterii restaurantelor de lux, cu un pahar de apă plată în față, care își poartă ochii după un platou cu friptură adus de chelner la masa vecină. *Food-stalking-erii*, cu un sindrom mazochist ceva mai avansat, nu-și limitează spionajul la ce-și comandă alții, trăindu-și mica lor victorie în timp ce calculează numărul caloriilor și relația acestora cu silueta consumatorului de vis-à-vis. Rafinamentul decadent acționează și el acum în masă, erodând psihicul profanului vulg îndopat cu produse de patiserie fabricate cu exces de zahăr rafinat și făina cea mai fină, care-i face pe nefericiții atacați de *zucker-overkill* să trăiască doar cu frunze de salată și ceai de mușețel. Ce semioză ar fi trebuit să punem noi în act pentru a înțelege aceste devieri ale unei societăți ajunse la suprasațietate, noi, cei ieșiți dintr-o cultură a răbdărilor fripte, care asociază și astăzi frumusețea cu obezitatea? Am fost nevoiți să descoperim, după '89, alte „Scene din viața privată”, care dezvăluiau omniprezenta luptă cu monstrul *BlackberryDaumen* ce subțiază buricele degetelor, făcându-le inapte de a mai tasta și altceva în afară de un dispozitiv cu touchscreen. „Legăturile primejdioase” nu ne-au ajutat nici ele să ne facem o idee despre Europa Occidentală, ale cărei ipohondrii sau spleenuri se numesc astăzi *Googlehypochondrie* și rezultă din melancolia digitală care îi leagă pe partenerii de chat. „Fiziologia mariajului” tace cu înverșunare despre existența *brideorexiei*, un soi de manie a miresei de a slăbi înainte de nuntă, rămânând astfel captivantă numai pentru iubitorii de relații conjugale în stil retro. Din „Iluziile pierdute” reținusem că valorile culturale sunt în mod inexorabil aservite banului, dar nu știam nimic despre aservirea galopantă față de bioproduse, ai căror apologeți mesianici își recrutează victimele cu biosindrom printre osânditorii sinceri ai opulenței occidentale.

Desigur, din punct de vedere darwinist, vesticii și esticii provin din strămoși comuni, dar în ultimii șaptezeci de ani, cât ne-am jucat noi de-a utopiile, bătrânul continent își schimbase identitatea și nici măcar nu ne-a anunțat. Dar, cum vremurile postmoderne ne-au copleșit ca Era Glaciară, pe nepusă masă, n-am mai avut răgazul de a studia, à la Zola, felul în care rasa ne-a fost modificată de mediu și dacă chip-urile noastre comportamentale se regăsesc în tabloidul postmodernist. Veniți dintr-o cultură policronă, în care nimeni nu trăiește timpul ca o pierdere de timp și, implicit, de bani, ci ca așteptare a vremii cireșelor, a strugurilor, a vinului nou sau a colindelor, nimeni nu a perceput fragmentarismul occidental, nici măcar marii specialiști în postmodernismul literar, drept un reflex al organizării societății postindustriale, în care individul, impus să performeze sarcini izolate în segmente prestabilite de timp, pierde imaginea unitară a lumii în care există. În concordanță cu aceeași structură policronă au fost înțelese și implementate cam toate ideile europene.

Europa cea de după '89 ieșise demult din faza centralizării, a unificării lingvistice și naționale, avea în spate o mare cultură, validată istoric și instituțional, pe care revizionismele, de orice natură ar fi fost acestea, anti-canonice, anti-occidentale, marginale, postcolonialiste, feministe, nu o supărau mai mult decât niște pișcături de fânțar. Autosuficientă, această cultură își putea permite luxul de a experimenta teoria filosofului canadian Charles Taylor

despre emanciparea comunitarismelor și perspectivele multiculturalismului, ori să-și îndrepte curiozitatea științifică asupra unor minorități devenite, brusc, semnificative, promovând interesul pentru bilingvism și graiurile vorbite de insularii sarzi sau sicilieni. Cum putea această cultură, așezată pe socluri de nezdruncinat în secole când noi nici nu existam ca stat, să înțeleagă meschinele și retardatele noastre dorințe de a avea o limbă și o identitate națională?

Dificila chestiune a civilizației europene bazată pe teoria împrumuturilor pe care culturile mici, receptoare, le fac de la culturile mari, donatoare, a funcționat și de această dată, ca de fiecare dată, conform principiului „luați ce-i bun și aruncați restul”. Nimeni nu pune la îndoială că „bun” este: Mercedesul, internetul, mobilul, reformele, procesul de la Bologna, Zara, homosexualii, toleranța, relativismul, proiectele, ONG-urile, postmodernismul. Sub imboldul acestor frumoase și folositoare bunuri civilizaționale, nimeni nu a stat să-și chestioneze fundamentele autenticității, cu atât mai mult cu cât, staționarea noastră îndelungată în postura de imitatori, ne-a obișnuit să recunoaștem cu ușurință figura creatorului. Restul, dacă a mai rămas ceva, e interpretare proprie, maniera noastră de a fi europeni.

Bibliografie

1. Paler Octavian, *Don Quijote în Est*, București: Albatros, 1994.
2. Kundera Milan, *Arta romanului*, București: Humanitas, 2008.
3. Sollers Philippe, *Războiul gustului*, Iași: Polirom, 2002.
4. Pleșu Andrei, *Despre bucurie în Est și în Vest și alte eseuri*, București: Humanitas, 2007.
5. Duțu Alexandru, *Ideea de Europa și evoluția conștiinței europene*, București: All Educational, 1999.
6. Miroiu Mihaela, Miclea Mircea, *R'Estul și Vestul*, Iași: Polirom, 2005.
7. Nemo Philippe, *Ce este Occidentul?*, Chișinău: Cartier, 2008.
8. Liiceanu Gabriel, *Estul naivității noastre*, București: Humanitas, 2012.
9. Chirot Daniel (coordonator), *Originile înapoierii în Europa de Est*, București: Corint, 2004.